

POSTANOWIENIE

Dnia 16 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania P. S.A. w W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w Warszawie
o zwrot nienależnie przekazanego świadczenia na rachunek bankowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 kwietnia 2025 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się Spółki od wyroku Sądu Apelacyjnego
w Warszawie
z dnia 19 stycznia 2024 r., sygn. akt III AUa 63/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 19 stycznia 2024 r., III AUa 63/22 oddalił apelację P. S.A. w W. (P. S.A. w W., odwołująca się) od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 25 października 2021 r., XIV U 1380/21 oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Warszawie (organ rentowy) z 16 marca 2021 r. nr [...] zobowiązującej P. S.A. w W. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia na rzecz K. M. zmarłego [...] 2012 r. w kwocie 89.541,28 zł przekazanego na rachunek bankowy nr [...].

Rozstrzygnięcie zapadło na podstawie poczynionych w sprawie następujących ustaleń faktycznych. K. M. zmarł [...] 2012 r., a świadczenie z tytułu emerytury i zasiłku pielęgnacyjnego za okres od 1 grudnia 2012 r. do 31 marca

2020 r. w łącznej kwocie 294.407,48 zł przekazywane było na konto bankowe nr [...] prowadzone przez odwołującą się.

Pismem z 24 kwietnia 2020 r. organ rentowy zwrócił się do P. S.A. w W. zwrot kwoty 294.407,48 zł przekazanej na rachunek bankowy prowadzony przez K. M. za okres od 1 grudnia 2012 r. do 31 marca 2020 r.

W odpowiedzi na pismo odwołująca się podała, że nie może dokonać zwrotu kwoty świadczenia w całości, ponieważ na rachunku zmarłego K. M. brak wystarczających środków, gdyż w ciągu 5 ostatnich lat wypłaty w łącznej kwocie 35.787,69 zł dokonał pełnomocnik rachunku – A. K. Ponadto odwołująca się podała, że 12 maja 2020 r. dokonała zwrotu kwoty 169.078,51 zł.

Spór w sprawie sprowadzał się do ustalenia, czy P. S.A. w W. obowiązana jest do zwrotu nienależnie przekazanego świadczenia emerytalnego za okres od 1 grudnia 2012 r. do 31 marca 2020 r. w kwocie 89.541,28 zł wobec tego, że świadczeniobiorca K. M. zmarł 13 listopada 2012 r.

Sądy obydwu instancji uznały, że świadczenie, którego zwrotu żąda organ rentowy przekazane na rachunek bankowy wskazany do przekazywania świadczeń emerytalnych jest nienależnym świadczeniem. W sprawie miał zastosowanie art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS zgodnie z którym bank i spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa są zobowiązane zwrócić organowi rentowemu kwoty świadczeń przekazane na rachunek w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy. Sądy uznały, że na odwołującej się ciążył obowiązek zwrotu świadczenia, mającego charakter pobranego nienależnie, za miesiące przypadające po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, a wpłaconego przez organ rentowy na rachunek bankowy wskazany do przekazywania świadczeń emerytalnych.

W sprawie wyjaśniono, że zgodnie z art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2019 r., poz. 2357; dalej: Prawo bankowe) w przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków kwotę równą wpłatom na rachunki dokonane przez organ wypłacający świadczenie z

ubezpieczenia lub zabezpieczenia społecznego albo uposażenie w stanie spoczynku, które nie przysługiwały za okres po śmierci posiadacza rachunku, wskazaną we wniosku organu wypłacającego to świadczenie lub uposażenie, skierowanym do banku wraz z podaniem numerów rachunków, na które dokonano wpłat.

Odnosząc się do zarzutu przedawnienia roszczenia podnoszonego przez P. S.A. w W. Sąd pierwszej instancji wskazał, że art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest zamieszczony w rozdziale 4 działu IX tej ustawy, odnoszącym się do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, egzekucji i potrąceń ze świadczeń. To jest zatem przepis dotyczący zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w warunkach, których nie obejmuje swoim zakresem art. 138 tej ustawy.

W przedmiotowej sprawie poza sporem pozostawało, że bank wypłacił z rachunku bankowego prowadzonego dla K. M. łącznie kwotę 35.787,69 zł na rzecz pełnomocnika do tego rachunku, tj. na rzecz A. K. Sądy oceniły, że skoro kwota pobrana przez A. K. z rachunku bankowego, na który były przelewane świadczenia po śmierci K. M., nie stanowi pełnej, sumy przekazanych nienależnie kwot z tytułu emerytury, to bank jest zobowiązany do zwrotu pozostałej części kwoty wypłaconej tytułem emerytury za sporny okres.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że dyspozycja art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS zawiera bezwzględne zobowiązanie podmiotów do zwrotu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych kwoty świadczeń przekazanych na rachunek za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy. Przepis ten nie zawiera i nie ustanawia w tym zakresie żadnych ograniczeń czy wyjątków jak to ma miejsce w art. 138 tej ustawy. Z art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie wynika zatem by wydanie decyzji ustalającej, że nastąpiło pobranie nienależnego świadczenia oraz określającej kwotę żadanego zwrotu było ograniczone czasowo. Zatem decyzja może być wydana w każdym czasie.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniosła odwołująca się zaskarżając wyrok ten w całości. Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego, a mianowicie: art. 138a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1251 ze zm.) w związku z art. 2 i 32

Konstytucji RP, art. 84 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2024 r., poz. 497 ze zm.); art. 84 ust. 7a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został uzasadniony przesłanką istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzebą wykładni art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 84 ust. 3 i 84 ust. 7a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zdaniem skarżącej w sprawie wymaga wyjaśnienia:

1) czy w sytuacji, gdy Zakład Ubezpieczeń Społecznych, działając na podstawie art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zobowiązuje podmiot prowadzący rachunek płatniczy albo bank lub spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową prowadzącą rachunek inny niż płatniczy, do zwrotu organowi kwoty świadczeń przekazanych na ten rachunek albo instrument płatniczy za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, powinien ograniczyć kwotę zobowiązania do kwoty wypłaconych świadczeń maksymalnie za okres 3 lat, stosując odpowiednio art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych?

2) czy do decyzji wydanej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS ma odpowiednie zastosowanie art. 84 ust. 7a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, co oznaczałoby że organ nie może wydać decyzji zobowiązującej podmioty wymienione w art. 138a Ustawy o emeryturach i rentach z FUS później niż w terminie 5 lat od ostatniego dnia okresu, za który pobrano nienależne świadczenie, w tym przypadku rozumiane jako 5 lat od ostatniego wpływu nienależnego świadczenia na rachunek bankowy zmarłego świadczeniobiorcy?

3) czy roszczenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wobec banków i innych podmiotów wymienionych w art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, związane z wykonywaniem uprawnień z art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo bankowe, ulegają przedawnieniu, a jeżeli tak - jaki jest termin przedawnienia tych roszczeń i od kiedy termin przedawnienia zaczyna biec?

Zdaniem skarżącej zagadnienie dotyczące przedawnienia lub czasowego i kwotowego ograniczenia obowiązków banków i spółdzielczych kas

oszczędnościowo - kredytowych nie zostało jeszcze rozpoznane przez Sąd Najwyższy, ani nie jest przedmiotem pogłębionych interpretacji w piśmiennictwie, zatem stanowi istotne zagadnienie prawne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Skarżąca powołuje się na występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych, jednakże takich zagadnień prawidłowo nie formułuje. Sformułowanie istotnego zagadnienia prawnego w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. powinno przybrać postać porównywalną z formułowaniem zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości, o którym stanowi na przykład art. 390 § 1 k.p.c. Chodzi więc o przedstawienie wyraźnych wątpliwości co do określonego przepisu lub zespołu przepisów, albo szerzej i bardziej ogólnie - wątpliwości co do pewnego uregulowania prawnego. Z przedstawionych przez wnoszącą skargę istotnego zagadnienia prawnego musi jednak wynikać, jakie są konkretne problemy prawne, na czym polegają istotne wątpliwości (na przykład interpretacyjne). Sformułowane zagadnienie powinno zatem odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego (postanowienia Sądu Najwyższego: z 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147; z 16 kwietnia 2008 r., I CZ 11/08, LEX nr 393883).

Skarżąca nie spełniła powyższych wymagań. Żadne z trzech przedstawionych pytań nie może zostać uznane za spełniające wymogi przewidziane dla przedstawienia zagadnienia prawnego. Ponadto w ramach trzeciego z przedstawianych "zagadnień prawnych" wskazuje na przepis prawa nie powołany w ramach podstaw skargi kasacyjnej (art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo bankowe).

Także gdy idzie o potrzebę wykładni przepisów prawnych, to nie zostały przedstawione argumenty przekonujące o tym, że skarga powinna zostać przyjęta do rozpoznania przez Sąd Najwyższy. Skarżąca nie wskazała, na czym je zdaniem polegają poważne wątpliwości ani nie przedstawiła rozbieżności występujących w

orzecnictwie sądów. Potrzeba wykładni przepisów prawnych występuje, jeżeli co do konkretnego przepisu prawnego brak jednolitej lub utrwalonej judykatury, zwłaszcza judykatury Sądu Najwyższego albo też przyjęta i dominująca wykładnia jest oczywiście błędna lub kontrowersyjna. Skarżący powinien bądź to wskazać argumentację przemawiającą za zmianą dotychczasowej wykładni, bądź też wykazać, że dany przepis prawny, chociaż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wyjaśnienia i powinien zostać zinterpretowany przez Sąd Najwyższy. Inaczej rzecz ujmując, potrzeba wykładni przepisu budzącego poważne wątpliwości lub wywołującego rozbieżności w orzecnictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) zachodzi wtedy, kiedy jego niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecnictwie bądź kiedy przepis ten nie doczekał się wykładni w kierunku wskazywanym przez skarżącego (postanowienia Sądu Najwyższego: z 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 42436; z 15 października 2002 r., II CZ 102/02, LEX nr 57231).

Skarżąca nie przedstawiła jakiegokolwiek argumentacji mającej uzasadniać potrzebę wykładni powołanych przepisów.

Natomiast w odniesieniu do przesłanki istotnego zagadnienia prawnego nie można zgodzić się z twierdzeniami skarżącej. W sprawie nie występują istotne zagadnienia prawne mające sprowadzać się do odpowiedzi na pytania w zakresie przedawnienia lub czasowego i kwotowego ograniczenia obowiązków banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo – kredytowych.

Należy przypomnieć, że art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS przewiduje, że podmiot prowadzący rachunek płatniczy oraz bank i spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa prowadzące rachunek inny niż płatniczy, a także wydawca instrumentu płatniczego są obowiązani zwrócić Zakładowi kwoty świadczeń przekazane na ten rachunek albo instrument płatniczy, za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy. W orzecnictwie Sądu Najwyższego zostało wyrażone stanowisko (por. wyrok Sądu Najwyższego z 7 lutego 2024 r., II USKP 74/22, OSNP 2024, nr 12, poz. 124), że podstawę prawną określającą obowiązki banku dotyczące wypłaty świadczeń przekazanych na rachunek bankowy za okres po śmierci posiadacza tego rachunku

stanowi art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo bankowe, a nie art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Świadczenia wypłacone przez organ rentowy za miesiące przypadające po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, mają charakter świadczeń wypłaconych nienależnie. Z uwagi na przyczynę ustania prawa do świadczenia tego rodzaju wypłata może nastąpić jedynie na rzecz innej niż świadczeniobiorca osoby bądź na rachunek bankowy - w warunkach uniemożliwiających przypisanie takiej wypłaty jakiegokolwiek osobie. Natomiast art. 55 ust. 1 Prawa bankowego określa zamknięty katalog rodzajów rachunków, których dotyczą obowiązki banku, a więc obowiązek wypłaty kwoty równej wpłatom dokonany przez organ wypłacający świadczenie z ubezpieczenia społecznego, które nie przysługiwały za okres po śmierci posiadacza rachunku, nie odnosi się do innych rodzajów rachunków, w szczególności rachunku rozliczeniowego dla osób fizycznych prowadzących działalność zarobkową, o którym mowa w art. 49 ust. 2 pkt 3 Prawa bankowego.

W orzecznictwie zostało wyraźnie przedstawione stanowisko, że bank jest zwolniony od wypłaty pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa w art. 55 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego, jeżeli przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie dokonał z tych rachunków wypłat organowi egzekucyjnemu, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub części (art. 55 ust. 3 Prawa bankowego) (wyrok Sądu Najwyższego z 27 października 2021 r., II USKP 72/21, LEX nr 3268568).

W wyroku z 9 marca 2012 r., I UK 327/11 (LEX nr 1212048) Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS stanowi jedynie podstawę do wydania przez organ rentowy - w przypadku odmowy dobrowolnej wypłaty przez bank - decyzji obciążającej zwrotem świadczenia wpłaconego na rachunek bankowy po śmierci jego posiadacza oraz otwiera drogę postępowania egzekucyjnego w administracji, natomiast podstawę obowiązku banku stanowi art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy z 1997 r. - Prawo bankowe. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy wyjaśnił ponadto, że art. 84 ust. 3 „ustawy o ubezpieczeniach społecznych” reguluje zasady zwrotu świadczeń pobranych nienależnie w warunkach, których nie obejmuje swoim zakresem art. 138a ustawy o emeryturach i

rentach z FUS (por. także uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2006 r., II UZP 7/06, M.P.Pr. 2006, nr 10, poz. 547).

Warto również wskazać, na wyrok SA w Gdańsku z 19 lutego 2019 r., III AUa 968/18 (LEX nr 3050357), w którym wyjaśniono, że w świetle art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, brak winy organu w przekazaniu świadczeń na rachunek nie jest przesłanką zwrotu kwot tych świadczeń za miesiące następujące pod miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy. Przepis ten w istocie reguluje sytuację, w której nie ma osoby zobowiązanej do zwrotu świadczenia mającego charakter pobranego nienależnie, a wpłaconego przez organ rentowy na rachunek bankowy świadczeniobiorcy. Założeniem omawianej regulacji jest umożliwienie organom rentowym odzyskania świadczeń wypłaconych mimo ustania do nich prawa, a w szczególności wykluczenie sytuacji, w której podmiot prowadzący rachunek pokrywałby z kwot nienależnych świadczeń obciążenia figurujące na rachunku lub wypłacał je osobom nieuprawnionym. Przepis art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS zawiera zatem bezwzględne zobowiązanie spółdzielczej kasy oszczędnościowo - kredytowej do zwrotu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych kwoty świadczeń przekazanych na rachunek za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, nie ustanawiając w tym zakresie żadnych ograniczeń. Brak jest przy tym podstaw do odwoływania się do stosowania przepisów prawa cywilnego do oceny wymagalności czy przedawnienia.

Mając na uwadze powyższe stanowisko orzecznictwa nie można uznać, że w sprawie występują zagadnienia prawne formułowane przez skarżącą, zatem Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

[SOP]

